

Agresivno ponašanje djece predškolske dobi

Ramljak, Anđela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:898579>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Andela Ramljak

AGRESIVNO PONAŠANJE DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Petrinja, rujan 2022. godina.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Andela Ramljak

AGRESIVNO PONAŠANJE DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

ZAVRŠNI RAD

Mentor rada:
izv.prof.dr.sc. Marina Đuranović

Petrinja, rujan 2022.

Sadržaj:

SAŽETAK	4
SUMMARY	5
UVOD	6
1. AGRESIVNO PONAŠANJE.....	1
2. UZROCI AGRESIVNOG PONAŠANJA.....	3
2.1. Utjecaj medija na agresivno ponašanje kod djece.....	5
3. OBLICI AGRESIVNOG PONAŠANJA	8
3.1.Otvoreni i prikriveni tipovi agresivnosti	8
3.2. Reaktivna i proaktivna agresivnost	8
4. AGRESIVNO PONAŠANJE U OBITELJI.....	12
4.1. Obiteljski i genetski faktori.....	12
4.2. Majke tinejdžerske dobi.....	12
4.3. Psihičke smetnje roditelja	13
4.4. Depresija roditelja.....	13
5. AGRESIVNO PONAŠANJE U VRTIĆU	15
6. POMOĆ DJETETU	17
6.1. Podrška obitelji	17
6.2. Prevencija.....	18
ZAKLJUČAK	20
LITERATURA:.....	21

SAŽETAK

Agresivno ponašanje sastavni je dio rasta i razvoja svakog djeteta. To je kompleksan pojam i teško ga je odrediti. U znanstvenoj literaturi često se opisuje kao društveno neprihvatljivo ponašanje koje nekoga povređuje ili mu nanosi materijalnu štetu. Različite su podjele agresivnog ponašanja, no najčešće se dijeli na fizičku, verbalnu i socijalnu agresivnost. Uzrok agresivnog ponašanja može biti temperament, visok stupanj impulzivnosti, kruti roditeljski odgojni stil te utjecaj vršnjaka ili medija. Kod djece predškolske dobi agresivno ponašanje često je motivirano osjećajem ljutnje i bijesa. Također, djeca znaju promatrati agresivno ponašanje odraslih te ih oponašati. Ako dijete zapazi da se agresivno ponašanje isplati i da rezultira ostvarenjem nekog cilja, dijete ga može učestalo manifestirati. Na agresivno ponašanje odrasli trebaju reagirati kako bi djeca znala da je to neprihvatljivo ponašanje. Isto tako, na agresivno ponašanje važno je i preventivno djelovati.

Ključne riječi: agresivno ponašanje, dijete, roditelji, vrtić

SUMMARY

Aggressive behavior is an integral part of the growth and development of every child. It is a complex concept and difficult to define. In the scientific literature, it is often described as socially unacceptable behavior that injures someone or causes them material damage. There are different divisions of aggressive behavior, but it is most often divided into physical, verbal and social aggressiveness. The cause of aggressive behavior can be temperament, a high degree of impulsivity, a rigid parenting style, and the influence of peers or the media. In preschool children, aggressive behavior is often motivated by feelings of anger and rage. Also, children know how to observe the aggressive behavior of adults and imitate them. If the child notices that aggressive behavior pays off and results in the achievement of a goal, the child can often manifest it.

Adults should react to aggressive behavior so that children know that it is unacceptable behavior. Likewise, it is important to act preventively on aggressive behavior.

Key words: aggressive behavior, child, parents, kindergarten

UVOD

Agresivnim ponašanjem smatra se fizički ili grubi napad na drugu osobu. Agresivno ponašanje može se podijeliti na normalnu (očekivanu), neprijateljsku i zakočenu (potisnutu) agresivnost. Agresivno ponašanje nije samo ljudska osobina. Može se pronaći u biljnom i životinjskom svijetu (Živković, 2006).

Čturić (1995) smatra da se agresivnost može podijeliti u dva elementa: heteroagresivni i autoagresivni. Heteroagresivni su odnosi prema životinjama, ljudima i predmetima. Autoagresivnost je odnos prema samome sebi, a to se pokazuje u griznji noktiju, čupanju kose ili lupanju glave o zid.

Cilj ovoga rada je prikazati agresivno ponašanje kod djece predškolske dobi. Važnu ulogu u djetetovu odrastanju imaju roditelji i odgojitelji koji su djetetovi suputnici kroz život. Oni njega uče i usmjeravaju na razlikovanje dobra i zla. Sva djeca su različita i stoga svaki odgojitelj pristupa djeci individualno.

Dijete je znanstvenik koji uči na temelju iskustva. Upija teoriju i primjenjuje u praksi. Shodno tome roditelji su prvi primjer koje dijete vidi i uči od njega. Učenje na vlastitim greškama važan je dio životnih lekcija. Cijelo djetinjstvo je namijenjeno za rast i razvoj svakog djeteta (Juul, 2008).

1. AGRESIVNO PONAŠANJE

Agresivno ponašanje je ponašanje koje je izvedeno s ciljem da se drugome nanese nepravda na fizički ili emocionalni način. Agresivnost je prije svega emocionalno stanje koje svi mi imamo. Svaki čovjek se na drugi način susreće s njime i drugačije ga savlada. Agresivnost sadrži u sebi namjere koje su neprijateljske. Agresivno ponašanje kod djece prisutno je već u dojenačkoj dobi. Djeca se izražavaju tako što traže hranu ili pažnju svojih roditelja. Ne dobiju li ju odmah svoja agresivna ponašanja iskazuju na različite načine. Svako dijete je individua za sebe i ima svoje unutarnje čimbenike, emocije, navike, ponašanja i okolinu koja ga okružuje (Vasta i sur., 1998).

Agresivno ponašanje je ponašanje koje se opisuje kao ponašanje koje nije primjereno u društvu i cilj takvog ponašanja je nanijeti štetu drugoj osobi ili imovini. Mnogi znanstvenici ne mogu se usuglasiti oko točne definicije same agresivnosti. Jedni smatraju da je agresivnost temeljena na prijašnjem ponašanju, dok drugi gledaju na učinjeno (Brajša-Žganec, 2003). Agresijom se smatra učinjena šteta prema ljudima, životinjama ili predmetima. Postoji razlika između agresije koja je učinjena iz gnjeva i zavisti i ona agresivnost koja je učinjena s ciljem (Živković, 2006).

Žiković (2006) navodi da agresivno ponašanje obuhvaća tjelesne obračune, destruktivnost, neposluš, prkosno ponašanje, prijetnje drugima i ometanje u školi.

Pod agresiju se ne svrstava nenamjerno stajanje jednog djeteta na nogu drugom djetetu.

Međusobno razlikujemo agresiju koja je ishod ljutnje, bijesa i onu koja je usmjerena postizanju nekog cilja.

Svaki pojedinac percipira agresivnost na različit način. Dijete ima urođene fizičke reakcije koje su kod svakoga iste. Izlučivanje adrenalina događa se u tijelu kada se potakne agresija.

Situacije i genetski preduvjeti glavni su preduvjeti za agresivno ponašanje (Rumpf, 2006).

Premda postoji puno teorija agresivnosti, znatan broj ih obuhvaća dvije ključne značajke:

1. ponašanje čija je svrha naštetiti nekome
2. žrtva koja percipira da je povrijeđena (Harre i Lamb, 1983, prema Underwood, 2004, prema Cakić, 2014).

Među vršnjacima većina djece ima nesuglasice. Prolazni nesporazumi sastavni su dio života koji čine bitno iskustvo koje je potrebno za dugoročni razvoj djece. Negativne nesuglasice između vršnjaka omogućuju shvaćanje društvenih problema u okolini. Tog trenutka samostalno i pozitivno mirno rješenje sukoba među djecom daje samoj djeci usklađivanje njihovih emocija i rješavanje poteškoća (Bierman, 2004, prema Cakić, 2014).

Agresivno ponašanje sastavni je dio dječjeg života. Sami zahtjevi povećaju se s rastom djeteta i ono u svojoj okolini uči granice koje su postavljene od strane roditelja i odgojitelja. Agresivno ponašanje tijekom dana je promjenjivo. Učestalije agresivno ponašanje dođe do izražaja kada dijete gladno ili mu se spava (Čuturić, 1995).

2. UZROCI AGRESIVNOG PONAŠANJA

Djeca odrastaju u različitim uvjetima. Svako dijete je jedinstveno i posebno na svoj način.

Dijete je okruženo navikama, običajima i okolinom koja ga okružuje.

Od samog rođenja dijete usvaja navike i pravila koja se poštuju. Urođene predispozicije (npr. temperament), ali i situacijski utjecaji (kao npr. povodi, okolina ili subjektivna osjetljivost) određuju kada kod čovjeka započinje ovaj proces (Brajša-Žganec, 2003).

Biološki, psihički i socijalni faktori uzročnici su nasilja i agresivnog ponašanja. Biološki faktori važni su za rani razvitak agresije, dok su psihosocijalni faktori specifični za rani razvoj. Jednim dijelom agresivnost se nasljeđuje, a drugim se uči. U predškolskoj dobi djeca postaju stabilna i izdržljiva. Socijalni faktori utječu na obiteljski utjecaj u stvaranju agresivnog ponašanja (Petermann i Petermann, 2010).

Agresivnost i s njom, ovisno o prilikama, povezana nasilna ponašanja su dakle, posve prirodna i imaju za pojedinca i za grupe važne funkcije (Rumpf, 2006).

Više faktora utječe na uzroke agresivnog ponašanja. Postoje primjerice organski uzorci kod kojih se ispituju određeni dijelovi mozga kako bi se pronašli potencijalni uzročnici agresije. Današnji liječnici često ne uspiju pronaći upozorenja na organsku smetnju mozga, ali uspiju dijagnosticirati "minimalnu cerebralnu distinkciju". U tom slučaju liječnička preporuka jest liječenje lijekovima. Lijekovi neće polučiti nikakvim rezultatom dok se ne počnu istraživati uzorci agresivnog ponašanja u djetetovoj socijalnoj okolini. Lijekovi mogu isključivo biti dopuna socijalne i terapijske pomoći, ali ju nikako ne mogu zamijeniti. Svjetski psiholog i utemeljitelj psihoanalize Sigmund Freud agresiju doživljava kao komponentu seksualnog nagona, nagona smrti ili kao reakciju na osjete nelagode (Rumpf, 2006).

Pojedini znanstvenici pretpostavljaju da je agresija posljedica socijalnog učenja. Djeca uče sve socijalne načine ponašanja, i oponašaju ih u određenoj mjeri, u odnosu s roditeljima, braćom i sestrama te s prijateljima. Dijete se prema okolini ponaša onako kako se njegovi ukućani ponašaju prema njemu, odnosno ponašanje koje je dijete vidjelo doma, primijenit će u komunikaciji sa zajednicom. Iz tog razloga važno je naučiti djecu kako se nositi s raznim osjećajima poput frustracije, ljutnje i agresije (Rumpf, 2006).

Biološki faktori su uvjetovani komplikacijama u trudnoći i pri porođaju, te se tumače kao poremećaji funkcija djetetova središnjeg živčanog sustava. Konzumacija štetnih sredstava (cigarete, alkohol, droge) u trudnoći uzrokuje cijeli niz oštećenja koji loše utječu na razvoj mozga i mogu promijeniti način učenja djeteta i loše utjecati na socijalni razvoj. Socijalni faktori odnose se najviše na obiteljske utjecaje na nastanak agresivnog ponašanja. Prema rezultatima jednog istraživanja, u obiteljima s agresivnom djecom utvrđeno je da se pravila u obitelji ne izgovaraju i ne poštuju, roditelji nemaju informaciju o tome što rade njihova djeca, ne osnažuju svoju djecu ili barem to ne rade dosljedno te također unutar obitelji ne postoji sposobnost da se govori o problemima i da se oni riješe. Smatra se da su ovo četiri faktora koja upućuju na zapušteno odgojno ponašanje roditelja (Petermann i Petermann, 2010).

Djeca u mlađoj dobi počinju učiti razliku između dobra i zla. Sve ih zanima i žele otkriti svijet koji ih okružuje. Roditelji su suputnici koji uz djetetove potrebe, želje i običaje stvara svoj svijet od kojeg svakodnevno uči i razvija svoje motoričke sposobnosti. Važan put na kojem se odvija razvoj djeteta do problema ponašanja teče preko strategije ponašanje i općeg stava roditelja prema djetetu s tim obilježjima.

Djecu s teškim temperamentom može biti teško disciplinirati i umiriti, i teže je s njima započeti interakciju pa mogu prije postati metom roditeljske srdžbe i problematičnih odgojnih mjera (Čturić, 1995).

Sami cilj je odgojitelja da pruži pomoć roditelju u shvaćanju odstupanja u ponašanju njegovog djeteta. "Da bismo mogli učiniti, potrebno je razmotriti i upoznati neke čimbenike koji na to utječu. To su:

- sredina i dijete,
- zrelost i dob djeteta,
- trajanje ponašanja koje zabrinjava roditelja,
- prethodni razvoj,
- osobitost djeteta" (Čturić, 1995, 10).

Agresivnost kod djece učestala je pojava zbog odnosa s roditeljima te braćom i sestrama. Mnoga istraživanja pokazala su da roditelji, koji imaju djecu agresivnog ponašanja, rješavaju probleme fizičkim kažnjavanjem. Djeca prenose agresiju na druge vršnjake zato što su takvo ponašanje uvidjeli u svome kućanstvu. Roditelji se češće koriste fizičkim kažnjavanjem djece negoli razgovorom. (Vasta i sur., 1998, prema Živković, 2006).

2.1. Utjecaj medija na agresivno ponašanje kod djece

Medijska prisutnost je sve veća stoga postoje dobre i loše strane medija. Roditelji su djetetovi prvi "medijski odgojitelji" koji trebaju razgovarati i pojasniti mu što je dobro, a što loše i zbog čega. Djecu u predškolskoj dobi treba usmjeravati i učiti o razlici stvarnog svijeta i zamišljenog koji im se nudi u medijima.

Negativne strane medija su neprimjereni programi, nasilje i negativno ponašanje, verbalna agresija, loš govorni uzor, višejezičnost, zračenje, zdravlje i pretilost. Loša strana je što djeca oponašaju stvari koje su vidjeli te se pojavljuje učestalo agresivno ponašanje kod mlađe djece. Pozitivne strane medija su edukativni karakter, izvor zabave, potiče razvoj pamćenja, slušanja, djeci približava slova i čitanje, mogućnost zanimanja za strani jezik, potiče razmišljanje i širi vokabular. Čovjek u svemu treba biti umjeren, a tako i u doziranju medija djeci. Dijete uči od roditelja na temelju njegovog osobnog primjera.

Djeca usvajaju različite obrasce ponašanja s kojima se susreću putem različitih medijskih sadržaja i primjenjuju agresivna ponašanja u svoju svakodnevnu okolinu. Djeca su svakodnevno, kroz modernu tehnologiju, izložena nasilnom ponašanju. Djeca na temelju svega što vide uče kako to primijeniti u svom ponašanju. Istraživanja su dokazala da djeca najčešće provode vrijeme gledajući male ekrane prije spavanja. Svakodnevno pred televizijom u prosjeku promatraju od dva i pol do četiri sata. Što znači da do svoje 21. godine života osoba pogleda do 8 000 nasilnih materijala (Liebert i Sprafkin, 1998, prema Vasta i sur., 1998).

U većini slučajeva djeca oponašaju nesvjesno nasilna ponašanja. U animiranim filmovima ili serijama postoji dosta junaka. Svaki junak svojim nasilnim ponašanjem želi zaštititi svijet.

Pokazuje se na pogrešan način uništavanjem nekoga ili nečega za rješenje situacije. Djeca bivaju otvorenija prema agresiji (Parke i Slaby, 1983, prema Vasta i sur. 1998).

Premda djeca ne uviđaju pravu neverbalnu i verbalnu poruku koju šalju likovi oni ju potpuno imitiraju. Igranje kompjuterskih igara ne mora neophodno stvoriti agresivno ponašanje, ali može na njega utjecati. Adrenalin u tijelu nastaje u valovima kada dijete igra kompjuterske igre (Anderson i Bushman, 2001, prema Bilić, Gjučić i Kirinić, 2010).

Mikić (2004, prema Sindik, 2012) smatra kako roditelji trebaju biti svjesni da oni nisu jedini izvor odgoja djeteta u predškolskoj dobi. Veliku ulogu u odgoju djeteta ima i društvena okolina u kojoj se dijete nalazi. U tu okolinu spadaju: braća, sestre, prijatelji, vrtić i škola. Okolina ima veliku ulogu u shvaćanju dječje poruke koje dobiva iz medija. Djeca imaju pasivnu, emotivnu i intelektualnu nezrelost za suživot s medijima. Medijski sadržaji nisu logično uočljivi djeci, naime mogu sadržavati odgođeno djelovanje (Zgrabljic Rotar 2005, prema Sindik, 2012).

Mikić i Rukavina (2006, prema Sindik, 2012) smatraju da su šanse da današnja djeca postanu medijski pismena vrlo male ako ta misija ostane na obrazovanim ustanovama. Ne vidi se želja da se nadomjesti i osposobi jasnije shvaćanje medija i medijskih sadržaja.

Huessman (prema Livazović, 2009) smatra da je najviše sklono agresivnom ponašanju ono dijete koje:

- a) gleda nasilne sadržaje većinu vremena,
- b) vjeruje kako oni vjerodostojno prikazuju životne uvjete,
- c) poistovjećuje se s likovima koje promatra (Freedman, 2002, prema

Livazović, 2009, 110).

Mnogi znanstvenici su potvrdili podudarnost između agresivne djece i izloženosti agresivnom sadržaju medija. Suvremeni autori stoga ističu različite podjele agresivnosti kao što su primjerice verbalna i relacijska (Stupak, 2004, prema Bilić, 2010). Isti autori ustanovili su da dječje gledanje nasilnih medijskih programa stvara kod djeteta veću tjelesnu, emocionalnu i neposrednu agresivnost.

Brojni autori došli su do zaključka da će djeca do polaska u školu koja su izložena nasilju iz medija biti više orijentirana osvetnički prema drugima i naklonjena socijalnim formama reagiranja. Podloženost medijskom nasilju prikazuje aspekte štetnih posljedica koji se

odražavaju na agresivne svjetonazore i načine razmišljanja (Gentile i sur., 2004, prema Bilić 2010).

Mikić (2002, prema Sindik 2012) smatra da djeca u predškolskoj dobi medije trebaju upoznati kao oblikovno-izražajno sredstvo, kao neki oblik umjetničkog djelovanja. Djeca trebaju s roditeljima i odgojiteljima kroz razgovor sagledati njihovo razumijevanje primljene poruke od strane medija. Dijete će imitirati likove koje vidi u raznim filmovima.

Obitelj ima jako veliku ulogu u kontroliranju i dozvoljavanju ulaska medija u dječji život. Znanstvenici su dokazali da se ekonomski i socijalni status ističu kao jedni od najvažnijih faktora za skladan odnos djeteta i obitelji prema medijima. Uz to veliku ulogu imaju svakako i vršnjaci. Djeci su jako primamljivi medijski sadržaji u kojima se prikazuje život svakodnevice i problemi prikazani iz drugačijeg ugla. Djeca se najviše poistovjećuju s nekim likom time dođu od osjećaja zabave i smirenosti. Ne kretanje, zanemarivanje igre s vršnjacima i provođenje više vremena u izmišljenom tj. virtualnom svijetu, samo su neki od faktora koji dovode djecu do nekontrolirane količine korištenja medija.

Tržište masovnih medija danas je sve više usmjereno djeci i mladima. Iskrivljena slika djece stvara se od njihove najranije dobi. Roditelji i odgojitelji su najvažniji suputnici svakom djetetu. Roditelji dozvoljavaju djetetu provedeno vrijeme na računalu. Sadržaj koji nije primjeren djetetu roditelj bi trebao zabraniti i ukloniti (Žderić, 2009).

3. OBLICI AGRESIVNOG PONAŠANJA

Prema Essau i Conradtu (2006) agresivnost je nanošenje štete drugoj osobi ili uništavanje nekog objekta. Agresivnost se sastoji od neprijateljskih namjera. Neagresivni postupci isto tako mogu prouzročiti štetu, ali oni ne proizlaze iz loše aspiracije.

3.1. Otvoreni i prikriveni tipovi agresivnosti

Otvorena agresivnost spada u agresivna ponašanja koja su izražena intenzivno u fizičkom nasilju. Dijete je u skupini dominantnije i glasnije. Ono zauzima stav i želi izdominirati u svađi. Djeca koriste glasne riječi nekada i postanu gruba prema drugoj djeci. Riječ je o djeci koja su bila izložena agresivnom ponašanju pa viđeno primjenjuju u svojoj svakodnevici. Uloga odgojitelja u takvim situacijama jest da ukaže na loše ponašanje i pokaže kako potencijalni problem riješiti na adekvatan način. Dječaci su skloniji češće agresivnom ponašanju od djevojčica (Loeber i Stouthamer-Loeber, 1998).

Prikrivena agresivnost je agresivnost koja se događa potajice. Djeca su agresivna kada su sama u prostoriji bez nadzora odrasle osobe. Uglavnom se to odnosi na djecu koja su bojažljiva, nepovjerljiva prema drugima ili na djecu kojoj nedostaje potpora od strane roditelja. Riječ je o djeci koja su željna ljubavi i pažnje, ali im roditelji to ne uzvraćaju dovoljno. Djeca koja krađu i ponašaju se agresivno imaju najviše problema i veći je rizik da će poslije biti u sukobu sa zakonom (Loeber i Stouthamer-Loeber, 1998).

3.2. Reaktivna i proaktivna agresivnost

Reaktivna agresivnost je agresivno ponašanje koje obuhvaća reagiranje na vanjski događaj. Agresija može biti stvarna i ona koju dijete proživljava u sebi. U tom slučaju vanjski podražaj izaziva veliku količinu bijesa, koji se združuje s impulzivnošću, slabom sposobnošću usmjerenja ponašanja, slabo razvijenim sposobnostima savladavanja i neprimjerenom obradom socijalnih informacija. Osoba očekuje negativan rezultat zbog neprimjerene obrade informacija i tako pokazuje uzbuđenost i procesuiru agresivno.

Djeca su nepovjerljiva i oprezna prema drugima i često ih percipiraju kao neprijatelje koji zaslužuju nasilje. Razlika između proaktivne i reaktivne agresivnosti je ta da reaktivna agresivnost počinje puno prije i povezuje se s grubim mjerama discipliniranja koju koriste roditelji. U tu mjeru spadaju fizička zlostavljanja, nasilje, nestabilna obitelj i socijalni problemi. Proaktivna agresivnost je agresivnost koju dijete planira namjerno. Odgojitelj mora reagirati u skladu s pravilima i normama. (Schwarz i sur., 1998).

Slika 1. Bijes kod dječak <https://lolamagazin.com/2018/09/06/ima-li-vase-dijete-problemasbijesom-ovo-su-znakovi-i-uzroci/>)

Agresivno ponašanje javlja se i u vrtiću. Učestalije se javlja kod mlađe djece predškolske dobi. Razlika između dječaka i djevojčica u agresivnom ponašanju pojavljuje se u drugoj godini djetetova života. Djeca emocije izražavaju sukladno zadovoljenim potrebama i željama. Ona svoje nezadovoljstvo izražavaju tako što ugrizu drugu djecu svoje dobi. Istraživanja su pokazala da oko 80% ugriza nema veze s agresijom ponašanja nego s ogorčenjem koje dijete proživljava (Juul, 2018).

Dosta istraživanja pokazalo je da su dječaci skloniji agresivnom ponašanju nego djevojčice, a razlike su već uočljive u drugoj godini njihova života (Keenan i Shaw, 1997; Maccoby, 1980, prema Brajša-Žganec, 2003).

Dječaci su u svojim igrama, kao i u ponašanju, agresivniji od djevojčica. Oni su skloniji igrama u kojima se puca kao što je primjerice igra 'Policajca i lopova'. Brojni roditelji u današnje vrijeme osporavaju takve igre. Svjesni su posljedica koje one mogu dugoročno ostaviti na ponašanje djeteta. Ne žele da njihovo dijete postane sklono agresivnosti i okrutnosti. Važno je naglasiti kako je bitno da dijete odrasta u okruženju punom ljubavi i razumijevanja. Ako se ispune ti uvjeti takve agresivne igre postat će prolazna faza (Brajša-Žganec, 2003).

Agresivnije ponašanje dječaka u odnosu na djevojčice uočava se već u vrtiću. Vrtićka agresija evoluirala u osnovnoj školi kada dječaci postaju sve agresivniji prema drugim dječacima. U tom periodu njihova odrastanja agresija postaje sastavni dio života. Socijalnoj agresiji sklone su i djevojčice, ali se to manifestira na različite načine. Djevojčice će najčešće umjesto fizičke agresije upotrijebiti metode isključivanja nekoga iz društva, ogovaranja ili nazivanja pogrdnim imenima (Vasta i sur. 1998).

Keenan i Shaw (1993, prema Cakić, 2014) smatraju da postoje dva obrazloženja za delinkventno gledište u odnosu na spol. Odnos roditelja prema djeci ima veliku ulogu u aspektu odgoja. Djevojčice analiziraju probleme u vlastitom ponašanju što ukazuje na razliku mentalnog sklopa između djevojčica i dječaka. Odnos roditelja često nije isti prema dječacima i prema djevojčicama. Kćeri otklanjaju probleme kroz razgovor, a tjelesno kažnjavanje redovnije se provodi kod sinova.

Djevojčice su sklonije prikriti agresiju u svom ponašanju u odnosu na dječake što su potvrdila i mnogobrojna znanstvena istraživanja (Kušević i Melša, 2017). Uvriježeno je mišljenje kako

agresivno ponašanje ne doliči djevojčicama. Od djevojčica se uvijek očekuje da budu pune razumijevanja, empatije i ljubavi. Dok se druge pak strane od dječaka priželjkuje da budu agresivniji od djevojčica (Klarin i sur., 2018). Istraživanja su dokazala da dječaci ulaze u kratke i intenzivne konflikte, dok svađa s djevojčicama traje dosta dulje i ostavlja posljedice za njihov odnos (Juul, 2018).

Keenan i Shaw (1993, prema Cakić, 2014) ističu bitnu funkciju spolnih stereotipa na ponašanje djeteta. Fizičko discipliniranje sinova predškolske dobi, a za kćeri se koristi verbalna komunikacija (Block, 1978, prema Shaw i Winslow, 1997, prema Cakić, 2014).

4. AGRESIVNO PONAŠANJE U OBITELJI

4.1. Obiteljski i genetski faktori

Čimbenici koji mogu utjecati na agresivno ponašanje kod djece su: majke tinejdžerske dobi, psihičke smetnje roditelja i interakcija roditelja i djeteta (Essau i Conradt 2006).

Dijete se susreće sa svojom obitelji kao prvom okolinom koja ga okružuje. Obitelj u kojoj se dijete nalazi je okolina koja ga oblikuje. Obitelj utječe na ponašanje djeteta i koliko će neka osoba biti sklona agresivnom ponašanju. Agresivno ponašanje određeno je i genetskim čimbenicima, ali ono se i uči – djeca koju roditelji tjelesno kažnjavaju češće se tako ponašaju prema drugoj djeci. Dijete će koristiti agresiju kao ispravan oblik ako uoči agresivno ponašanje u svojoj sredini, u odnosu između roditelja, u medijima, u ponašanju između druge djece (Živković, 2006).

Djeca najviše uče iz obitelji u kojoj odrastaju. U obitelji ih treba okruživati poštovanjem i ljubav. Fizički udarci nisu prihvatljivi. Razgovorom o problemu i iskazivanjem svojih emocija dijete uz pomoć roditelja dolazi do samog rješenja. Okolina treba biti skladna i mirna da se bez povišenih tonova i vikanja dođe do krajnjeg rješenja (Živković, 2006).

4.2. Majke tinejdžerske dobi

Istraživanja su pokazala da su djeca majki tinejdžerske dobi, jednako djevojčice i dječaci, sklona antisocijalnom i agresivnom ponašanju. Neki od utjecaja na majčinstvo su rano napuštanje škole i delinkventno ponašanje. Majke tinejdžerske dobi najčešće se prepiru sa svojim partnerima, što često rezultira prekidom veze. Ostali čimbenici su nizak socioekonomski status i nedostatak emocionalne podrške. Ti čimbenici, zajedno s činjenicom da su te majke često samohrane, djeluju negativno na odgojne sposobnosti majke i povećavaju vjerojatnost da će dijete razviti antisocijalno ponašanje.

4.3. Psihičke smetnje roditelja

Pod psihičke smetnje roditelja spada: alkoholizam, antisocijalno ponašanje i kriminalitet roditelja i depresija. Alkoholizam roditelja možda nije direktan i jedinstven element ishoda za agresiju i antisocijalno ponašanje u djetinjstvu, već utječe neizravno. Istraživanja su pokazala da su dječaci čiji su roditelji alkoholičari skloniji agresivnom ponašanju, a djevojčice imaju veći rizik za anksiozni poremećaj. Antisocijalno ponašanje učestalije se javlja u jednoj generaciji, a između ostalog katkad obuhvaća i više generacija jedne obitelji. Utvrđena je značajna i specifična povezanost između antisocijalnog poremećaja ličnosti roditelja i poremećaja ophođenja u djece (Essau i Conradt, 2006).

4.4. Depresija roditelja

Roditelji koji su anksiozni i imaju depresiju neizravno utječu na djecu. Ponašanje djece usko je vezano uz roditeljsko ponašanje prema djetetu. Dijete upija ono što vidi i uči od roditelja. Depresivnost majke neizravno utječu na rizik da djeca razviju poteškoće u ponašanju. Anksioznost je postao svakodnevni poremećaj roditelja i djece. Djeca su zatvorena i ne žele da im roditelji pristupe. Dječje misli mogu biti različite i loše utječu na njih. Svako dijete ima pravo na pedagošku pomoć koju vrtić ili škola omogućuje. Pomoć vrtića dostupna je djeci. Dijete ne može živjeti samo u svojim mislima. Odgojitelji su nakon roditelja prvi koji pomažu djeci. Depresija je nešto s čime se i dijete može susresti. Dijete najčešće optužuje sebe zbog depresije roditelja i smatra da je ono krivo. U tome slučaju roditelj bi trebao otići kod psihologa i prvo zatražiti pomoć za sebe (Živković, 2006).

Slika 2. Depresija majke (<https://ljekarnik.hr/2016/02/05/depresija-roditelja-moze-utjecatinaskolske-ocjene-djeteta/>)

5. AGRESIVNO PONAŠANJE U VRTIĆU

Agresivno ponašanje razlikuje se kod dječaka i djevojčica. Ni jedno dijete neće reagirati isto na određeni problem. Dječaci su skloniji agresivnom ponašanju, a djevojčice nešto manje. Djeca najčešće agresivnost iskazuju prije jela, odnosno prije spavanja u vrtiću. Postoji mnogo razloga i čimbenika koji utječu na agresivnost kod djece. Djeca bi trebala svoje nesuglasice rješavati mirnim putem. Ukoliko dođe do agresivnog ponašanja, odgojitelj bi trebao to zaustaviti. Kao najčešći uzrok neprihvatanja među vršnjacima navodi se antisocijalno ponašanje (Ladd, 1999).

Agresivno ponašanje kod male djece označava obranu nečega ili borbu za nešto. Dijete brani svoje interese i svoja prava. Tako se zadovoljavanje važnih potreba za samostalnošću i stjecanjem vlastitog iskustva proglašava agresivnim ponašanjem i nastoji se zatomiti čak i uz otpor (Haug-Schnabel, 1996).

Pojavljivanje agresivnosti u vrtiću je česta pojava. Više je djece u skupini sa svojim željama, navikama i potrebama. Svako dijete je različito i ono zahtjeva svoje. Vrtić je odgojnoobrazovana ustanova u kojoj se poštuju pravila koja vrijede za svu djecu jednako. Vrtić je ustanova u kojoj su svi ravnopravni i jasno je da će dijete izraziti nezadovoljstvo ako nije nešto primilo odmah i sada. Najčešće djeca svoje nezadovoljstvo izražavaju agresivnošću.

Reakcija odgojitelja jako je važna i ona je temelj djetetovog učenja. Dijete uči što je kompromis. Kompromis je sastavni dio života i nije poražavajuće ako netko popusti od djece. Dijete tako uči o dijeljenju i uvažavanju prijatelja iz skupine (Haug-Schnabel, 1996). Djeca uče se o strpljenju i da ne može uvijek biti po njihovom. Od ranoga djetinjstva dijete se suočava s različitim prijateljima iz svoje grupe. Oni su svi različiti i u vrtiću su kako bi naučili biti empatični, socijalni i društveni. Svako dijete ima različite potrebe i želje.

Odgojitelj je tu da pristupi i pomogne svakome djetetu na različit način (Haug-Schnabel, 1996).

U dječjem vrtiću dijete nauči kako se treba ponašati bez obzira na obrasce ponašanja koje su usvojili u obitelji. Obitelj je prva koja uči dijete kako se ponašati i kontrolirati svoje emocije

Vrtić je ustanova u kojoj dijete uči, razvija svoje socijalne i društvene vještine. Dijete uči usput promatrajući druge, zatim oponašajući ih, a na kraju uči iz vlastitog iskustva. Agresivnost spada u dječju svakodnevicu, kao i pjevanje, igranje, smijanje i isprobavanje novih igračaka i to zato što je agresivnost dio ljudskog ponašanja (Haug-Schnabel, 1996).

Slika 3, Agresivno ponašanje kod dječaka (<https://centarproventus.hr/agresivno-ponasanje-ivrsnjacko-nasilje-kod-djece/>)

6. POMOĆ DJETETU

Agresivno ponašanje nije primjereno ni dolično ponašanje. Roditelji ne smiju reagirati agresivno. Svojim agresivnim ponašanjem roditelj tada na pogrešan način uči dijete ponašanju koje će kasnije biti teško ispraviti (Essau i Conradt, 2006).

Dijete svoje emocije treba mirnim putem razlučiti. U centru pozornosti svakoga roditelja je dijete. Ukoliko dođe do agresije, roditelj mora pravodobno reagirati i takvo ponašanje zaustaviti. Roditelj treba zamoliti dijete da udahne i izdahne tri puta ako ima problem koji ga muči. Djeca najčešće reagiraju kao svoji roditelji i kao okolina koja ih okružuje. Dosta je faktora koji utječu na djetetovo ponašanje. Djeca koja nemaju potporu svojih roditelja, najčešće postaju agresivna (Loeber i Stouthamer-Loeber, 1998).

Dijete predškolske dobi uči granice i pravila ponašanja. Dođe li do agresivnog ponašanja svako dijete će drugačije reagirati. Roditelj zna najbolje svoje dijete i treba mu pružiti pomoć na pravila način. Nužna je roditeljska smirenost u postupku s djetetom kako bi se izbjegla druga nepoželjna ponašanja (Čuturić, 1995).

U svakodnevnim situacijama roditelji trebaju izaći na pravi put kod sebe i svoje djece. Ne postoji jedan način ili recept koji vodi do uspjeha. Puno je faktora koji dovode do agresivnog ponašanja, stoga se moraju sagledati svi uvjeti (Rumpf, 2006).

U Njemačkoj postoje već nekoliko godina programi za djecu i mlade koji ih uče kako se ponašati s vlastitom agresijom (Weidner, 2000, prema Rumpf, 2006).

6.1. Podrška obitelji

Brojni znanstvenici došli su do zaključka da je za razvoj agresivnosti jako važan odnos između članova obitelji. Obiteljski odnos utječe na razvoj dječje psihopatologije, što znači da pospješuje razvoj same psihologije kod djece. Mnogi roditelji postupaju u skladu s dječjim

osjećajima ovisno o temperamentu djeteta (Bronfennbrener 1979, prema Brajša-Žganec, 2003).

Mackonochie (2006) smatra da u situacijama gdje dijete mora naučiti samostalno odgoditi svoje potrebe i želje roditelji su tu da budu velika pomoć koja će ga naučiti izraziti svoju negativnu energiju na primjeren način. S roditeljima je potrebna svakodnevna komunikacija. Tjelesno udaranje svojih vršnjaka ne bi trebala biti opcija za dijete. Kroz razgovor s roditeljima i odgojiteljima dijete nauči ispravan način rješavanja problema. Obitelj je zajednica u kojoj se djeca tjelesnim udaranjem ne smiju sankcionirati. Dječja agresivnost se povećava, a to dovodi do suprotnog učinka.

Znanstvenici su zaključili da je uključivanje djeteta u sportske aktivnosti od velike koristi. Dijete tako svoju energiju usmjerava u vještinu obrane. Odgojitelji, pedagozi ili psiholozi mogu savjetovati roditelje da upišu dijete na fizičku aktivnost, kako bi dijete usmjerilo svoju energiju na sport, a ne agresiju na svoje vršnjake.

Roditelje treba educirati o samoj agresiji i probati pomoći. Za složenije probleme postoje psiholozi i pedagozi koji će pristupiti djeci na objektivniji način i bolje uočiti samo rješenje (Mackonochie, 2006).

Agresivno ponašanje kod djece smanjuje se između treće i pete godine djetetova života, ono je usklađeno s govorom i moralom djece. Ukoliko se dijete ponaša agresivno, roditelj ne bi trebao reagirati agresijom na takvo ponašanje. Dijete će naučiti da je takvo ponašanje neprimjereno. Zagrljaj, nagrada i pohvala sastavni su dio pozitivnog ponašanja (Živković, 2006).

6.2. Prevencija

Prevencija dolazi od latinske riječi *praevenire* što znači predusretanje, prethodna zaštita, sprečavanje, izbjegavanje unaprijed (Klaić, 1989, prema Đuranović i Opić, 2013). Bašić (2009, 65) definira prevenciju kao proces kojim se želi "smanjiti incidencija i prevalencija poremećaja u ponašanju te rizičnih ponašanja djece i mladih".

Ukoliko se govori o djeci predškolske dobi, tada prevencija podrazumijeva ulaganje u kvalitetu djetetova života tijekom njegova boravka u vrtiću (Đuranović i Opić, 2013).

Primarni razvoj je usredotočen na fizičko i mentalno zdravlje polaznika. Primarna vrsta prevencije agresivnog ponašanja primjenjuje se na kompletnu populaciju djece je u programu. Sekundarni program fokusiran je na djecu kod koje se već vide naznake disfunkcije i koja već ukazuju na stvaranje smetnji. Socijala kvalificiranost i rezistentnost mladih i djece glavni je cilj svih tipova u programu (Essau i Conradt, 2006). Jedan od brojnih programa jest i njemački program „FAUSTLOS“. U prijevodu „faustlos“ znači „bez šaka“.

Ovaj tip programa kreiran je za djecu predškolske i osnovnoškolske dobi. Program ima dvojaku svrhu. Primarna svrha programa je stimuliranje socijalne i emocionalne kompetencije, a sekundarna prevencija agresivnog ponašanja djece (Essau i Conradt, 2006). „Programi prevencije nude mogućnost smanjenja čimbenika rizika i povećanja zaštitnih čimbenika za djecu u koje se pokazuje povećan rizik za razvijanje problematičnog socijalnog ponašanja. Oni se odvijaju unutar okruženja između roditelja i djeteta i u djetetovu širem socijalnom okruženju“ (Essau i Conradt, 2006, 170).

ZAKLJUČAK

Danas je sve više djece agresivnog ponašanja. Djeca agresivno ponašanje manifestiraju u obitelji i vrtiću. Djeca predškolske dobi najčešće koriste fizičku agresivnost. Na agresivno ponašanje djeteta važno je preventivno djelovati kako ne bi preraslo u poremećaj u ponašanju. Obveza roditelja i odgojitelja je pomoći djetetu da razvije društveno prihvatljive oblike ponašanja.

Agresivnost neće od jednom nestati, ona je u svakodnevnim situacijama prisutna. Odgojitelji imaju jako važnu ulogu u dječjem životu. Agresivnost je nešto što ni ne treba nestati, ali treba znati usmjeriti na pravilan način bez fizičkih udaraca.

Roditelji i odgojitelji su tu da djecu nauče kontrolirati emocije. Dijete treba na pravilan način izbaciti agresivnost. Zadaća je usmjeriti agresivno ponašanje na određeni kutak u vrtića u kojem je dozvoljeno trgati papir, stiskati antistresnu lopticu ili neki drugi način, a ne isto to agresivno ponašanje usmjeriti na dijete iz grupe.

LITERATURA:

- Bilić, V., Gjučić, D. i Kirinić, G. (2010). Mogući učinci igranja računalnih igrica i videoigara na djecu i adolescente. *Napredak*, 151(2), 195-213. <https://hrcak.srce.hr/file/123286> str. 195-213
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Cakić, L. (2014). Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi. *Život i škola*, 32(2) 15–25. <https://hrcak.srce.hr/file/193758> str. 15-25
- Čturić, N. (1995). *Zabrinjava me moje dijete – ponašanja djece od 2. do 6. godine*. Zagreb: Školska knjiga.
- Đuranović, M. i Opić, V. (2013). Mogućnost prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 8(1), 101-111. <https://hrcak.srce.hr/122644> str. 101111
- Essau, A. C. i Conradt, J. (2006). *Agresivnost u djece i mladeži*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Haug-Schnabel, G. (1997). *Agresivnost u dječjem vrtiću*. Zagreb: Educa.
- Juul, J. (2018). *Agresivnost! Nov i opasan tabu? Vodič za bolje razumijevanje agresivne djece i mladih*. Split: Harfa.
- Klarin, M., Miletić, M. i Šimić Šašić, S. (2018). Problemi ponašanja kod djece i mladih – doprinos sociodemografskih obilježja, zadovoljstva obitelji i socijalne podrške. *Magistra Iadertina*, 13(1), 70-90. <https://hrcak.srce.hr/file/317949> str. 70-90
- Kušević, Z. i Melša, M. (2017). Agresivnost kod djece i adolescenata. *Socijalna psihijatrija*, 45(2), 105-116. <https://hrcak.srce.hr/183725>
- Livazović, G. (2009). Teorijsko – metodološke značajke utjecaja medija na adolescente. *Život i škola*, 21(1), 108-115. <https://hrcak.srce.hr/file/58263> str. 108-115
- Loeber, R., i Stouthamer-Loeber, M. (1998). Development of juvenile aggression and violence: Some common misconceptions and controversies. *American Psychologist*, 53(2), 242-259. <https://psycnet.apa.org/record/1997-38813-011> str. 242–259

- Mackonochie, A. (2006). *Dječji ispadi bijesa i ružno ponašanje*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Petermann, F. i Petermann U. (2010). *Trening s agresivnom djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rumpf, J. (2006). *Vikati, udarati, uništavati*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Sindik, J. (2012). Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja*, 1, 5-32. https://hrcak.srce.hr/85379_str.5-32
- Vasta, R., M., Haith, M. A. i Miller, S. (1998). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Žderić, J. (2009). *Medijska kultura djece i mladih: mogućnosti i zamke*. Zagreb: Sretna knjiga.
- Živković, Ž. (2006). *Agresivnost kod djece : psihološko savjetovište*. Đakovo: Tempo.

Ja, Anđela Ramljak, izjavljujem da je moj završni rad Agresivno ponašanje djece predškolske dobi izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)